

فصل ۱

بررسی ادله نقلی ادعایی بوجود شرایط لازم یا کافی برای رفع غیبت

درس اول: نظریه وجود ۳۱۳ یار با اخلاص به عنوان شرط لازم ظهور

اولین و مشهورترین شرطی که برای پایان یافتن دوران غیبت امام مهدی علیه السلام مطرح می شود این است که یاران با اخلاصی به تعداد اصحاب جنگ بدر برای آن حضرت فراهم شوند؛ به طوری که اگر یاران ایشان به این تعداد نرسد، ظهور نخواهند فرمود.
می گویند:

ما در زمان غیبت او وظایفی داریم و باید عمل کنیم تا شرایط ظهورش فراهم گردد، فرموده اند: تا حداقل سیصد و سیزده نفر از بندگان صالح و مخلص جمع نشوند، او ظهور نخواهد کرد!
گاهی هم گفته می شود:

... بشر از حضور فعال آن حضرت در محرومیت باقی بماند، تا آن

اخلاص را شرط کافی برای ظهور حضرت دانسته است که ما در حلقه گذشته، بطلان این معنا و عدم دلالت این قضیه را بر آن، روشن ساختیم. اما ادعایی که در بحث فعلی مطرح است، وجود این تعداد را شرط لازم برای ظهور می‌داند، در حالی که این قضایای شرطیه - به فرض وجود - هیچ‌گونه دلالتی بر این امر ندارند.

اگر وجود ۳۱۳ یار امام علیهم‌السلام شرط لازم برای ظهور ایشان باشد، باید قضیه شرطیه به این صورت باشد: «اگر امام علیهم‌السلام ۳۱۳ یار با اخلاص نداشته باشند، ظهور نمی‌کنند» اگر چنین قضیه‌ای در احادیث آمده باشد، می‌توانیم از آن، شرط لازم بودن ۳۱۳ یار را برای ظهور حضرت استنباط کنیم، ولی چنین تعبیری مطلقاً در احادیث وارد نشده است و از قضیه شرطیه قبلی نیز این معنا استفاده نمی‌شود.^۱

فراموش نشود که ادعای مورد بحث، صرفاً جنبه نقلی دارد و ما به

۱- اگر بخواهیم مطلب را با استفاده از نماد منطق گزاره‌ها توضیح دهیم، می‌توانیم بگوییم:
اگر

وجود ۳۱۳ یار با اخلاص برای امام علیهم‌السلام = P

ظهور امام علیهم‌السلام = Q

آنگاه:

اگر امام علیهم‌السلام ۳۱۳ یار داشته باشند، ظهور می‌کنند (P → Q)

از این قضیه شرطیه نمی‌توان نتیجه گرفت که: «اگر امام علیهم‌السلام ۳۱۳ یار نداشته باشند، ظهور نمی‌کنند» چون شکل منطقی آن چنین است: (Q → ~P) و این قضیه با قضیه (P → Q) هم‌ارز نیست. پس به فرض وجود قضایای شرطیه‌ای به آن مضمونی که معمولاً معنا می‌کنند، از آنها وجود ۳۱۳ یار با اخلاص به‌عنوان شرط لازم برای ظهور حضرت استفاده نمی‌شود.

زمان که از نسل پاکان، یاران حضرت بقیه الله الاعظم به وجود آیند و آن حضرت را اقامه کنند.^۱

کسانی که این نظریه را مطرح می‌کنند، به احادیثی نظر دارند که تعداد یاران اولیّه امام عصر علیهم‌السلام را ۳۱۳ نفر معرفی کرده‌اند. این بزرگواران از آن احادیث چنین فهمیده‌اند که به وجود آمدن این تعداد، شرط لازم برای ظهور امام علیهم‌السلام است و بسیاری هم - چنانکه در حلقه پیشین آوردیم - علت عدم ظهور ایشان را تا زمان حاضر، فراهم نشدن این تعداد می‌دانند. در پاسخ به این نظریه، چند نکته را متذکر می‌شویم:

وجود ۳۱۳ نفر، شرط کافی یا شرط لازم؟

اول اینکه احادیث متعددی بر این دلالت می‌کنند که تعداد یاران اولیّه امام عصر علیهم‌السلام در هنگام ظهور ۳۱۳ نفر هستند. در حلقه هشتم نمونه‌هایی از این احادیث را نقل کردیم و توضیح دادیم که اکثر اینها، بودن این تعداد را به‌عنوان شرط ظهور حضرت مطرح نکرده‌اند و آن مواردی هم که به صورت قضیه شرطیه بیان شده است، ناظر به جمع شدن این تعداد پس از اعلام ظهور حضرت می‌باشد و خود ظهور به هیچ وجه، مشروط به فراهم آمدن این یاران نمی‌باشد.

اکنون برای روشن تر شدن بحث به این نکته توجه می‌دهیم که به فرض وجود قضایای شرطیه در این موضوع، مفاد آنها چنین می‌شود: «اگر ۳۱۳ یار با اخلاص برای امام علیهم‌السلام باشد، ایشان ظهور می‌کنند». در این صورت حداً کثر می‌توان گفت که این قضیه، وجود ۳۱۳ یار با

۱- کمال هستی در عصر ظهور، مقدمه، ص ۱۴.

ما برخی از این شواهد را در اینجا نقل می‌کنیم تا روشن شود که نمی‌توان ادعا کرد: «ظهور امام علیه السلام متوقف بر به دنیا آمدن اینها از نسل پاکان است.» ما نمی‌دانیم، چه بسا همه ایشان یا اکثر آنان یا حداقل تعدادی از آنها در زمانهای گذشته به دنیا آمده و از دنیا رفته باشند و اکنون در برزخ، انتظار ظهور امامشان را بکشند تا به اذن و قدرت خدای متعال به دنیا رجعت کنند و به بالاترین آرزوی خود در دنیا - که همانا یاری امام زمان علیه السلام بوده - نائل شوند. پس پایان یافتن دوران غیبت، مشروط به تولد ۳۱۳ یار با اخلاص نیست، بلکه بسیاری از ایشان منتظر ظهور امام علیه السلام هستند تا به دنیا برگردند.

شواهد نقلی این موضوع در بحث «رجعت» که از ضروریات اعتقادات شیعه می‌باشد، مطرح شده است. در قرآن کریم حداقل ۷۰ آیه می‌توان سراغ گرفت که به رجعت تفسیر می‌شود.^۱ در مورد روایات هم استاد اعظم علم الحدیث، مرحوم علامه مجلسی رضوان الله تعالی علیه در بحث خود درباره رجعت می‌فرماید:

چگونه ممکن است کسی که حَقَانِیَّتِ ائِمَّةِ اطهار علیهم السلام را باور نموده، نسبت به چیزی که نزدیک به دویست حدیث صریح از طریق بیش از چهل راوی بزرگ و مورد اعتماد، درباره آن نقل کرده‌اند، شک نماید. و اگر احادیث بحث رجعت، متواتر نباشند، در هیچ موضوع دیگری نمی‌توان ادعای تواتر نمود.^۲

۱ - علاقمندان به تحقیق مفضل در این موضوع می‌توانند به کتاب ارزشمند «رجعت یا دولت کریمه خاندان وحی علیهم السلام» نوشته مرحوم محمد خادمی شیرازی مراجعه نمایند.

۲ - بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۱۲۲ و ۱۲۳.

همین دلیل، نقد خود را بر اساس مدلول احادیث، مطرح می‌کنیم. خارج از قلمرو دلالت احادیث نمی‌توان ادعا کرد که شرط ظهور حضرت، فراهم آمدن ۳۱۳ یار برای ایشان است. بنابراین اصل ادعا به هیچ وجه جنبه عقلی ندارد که بخواهیم از دیدگاه عقل، مسأله را بررسی و نقد کنیم. البته اگر به فرض، کسی بخواهد به این ادعا صبغة عقلی بدهد، آنگاه می‌توان گفت که این امر، خارج از قلمرو مستقلات عقلیه است. بنابراین هیچ‌گونه ادعای عقلی در این موضوع از اساس پذیرفته نیست.

عدم توقف ظهور بر تولد ۳۱۳ یار با اخلاص

نکته دوم: به فرض اینکه وجود ۳۱۳ یار با اخلاص برای حضرت، شرط لازم برای ظهور ایشان باشد، نمی‌توان گفت که اینها هنوز متولد نشده‌اند و غیبت امام علیه السلام تا به دنیا آمدن آنها باید ادامه یابد.

دلیل ما بر این مطلب، دو چیز است: اولاً - چنانکه در انتهای حلقه پیشین گفتیم - تنها دلیل کسانی که می‌گویند این تعداد تا کنون تولد نیافته‌اند، عدم ظهور امام علیه السلام است، در حالی که عدم دلالت این دلیل را بر مدعایشان مستدلاً مطرح کردیم. ثانیاً شواهد نقلی متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد این ۳۱۳ یار با اخلاص حضرت مهدی علیه السلام، متعلق به همه زمانها در طول تاریخ هستند و برخی از آنها حتی قبل از ظهور پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم متولد شده و پس از طی عمر خود از دنیا رفته‌اند و بقیه از امت اسلام می‌باشند که در طول قرون متمادی از میان مسلمانان واقعی، برگزیده می‌شوند. اینها انتخاب شده‌ها و بهترین‌های هر دوران هستند که لیاقت خود را برای قرار گرفتن در صدر یاران مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف به اثبات رسانده‌اند.

معرفی برخی از ۳۱۳ یار امام زمان علیه السلام

با اتکاء به این اساس محکم، اکنون چند نمونه از شواهد مورد بحث را مطرح و بررسی می‌نماییم:
امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ عليه السلام اسْتَخْرَجَ مِنْ ظَهْرِ الْكَعْبَةِ سَبْعَةَ وَ عَشْرِينَ رَجُلًا خَمْسَةَ عَشَرَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى الَّذِينَ يَقْضُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُونَ وَ سَبْعَةَ مِنْ أَصْحَابِ الْكُهْفِ وَ يُوشَعَ وَ صَيِّ مُوسَى وَ مُؤْمِنِ آلِ فِرْعَوْنَ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ وَ أَبَا دُجَانَةَ الْأَنْصَارِيِّ وَ مَالِكَ الْأَشْتَرِ.^۱

وقتی قائم آل محمد علیه السلام قیام کند، از پشت کعبه بیست و هفت نفر را خارج می‌سازد: پانزده نفر از قوم حضرت موسی علیه السلام که به حق قضاوت و اجرای عدالت می‌کنند و هفت نفر از اصحاب کهف و حضرت یوشع وصی موسی علیه السلام و مؤمن آل فرعون و سلمان فارسی و ابودجانة انصاری و مالک اشتر.

افرادی که در این حدیث شریف، نام برده شده‌اند، بهترین‌ها و برگزیدگان زمان خود بوده‌اند و برخی مانند حضرت یوشع بن نون مقام برگزیده پیغمبری را از سوی خداوند داشته‌اند. تعبیر «استخراج من ظهر الکعبه» (خارج ساختن از پشت کعبه) نشان می‌دهد که اینها جزء یاران اولیة حضرت مهدی علیه السلام هستند و در ابتدای ظهور - که از خانه کعبه آغاز می‌شود - خدمت مولایشان حاضر می‌شوند و در زمره سران یاران

آن حضرت قرار می‌گیرند.

شبیبه همین حدیث از امام جعفر صادق علیه السلام نقل شده که به جای «مؤمن آل فرعون»، جناب «مقداد» را نام برده‌اند و در پایان حدیث فرموده‌اند:

... فَيَكُونُونَ بَيْنَ يَدَيْهِ أَنْصَارًا وَ حُكَّامًا.^۱

... پس اینها در حضور امام علیه السلام، یاران و حاکمان (سران) می‌باشند.

تعبیر «حکام» نشان می‌دهد که این افراد جزء گروه اولیة یعنی همان ۳۱۳ نفر یاران با اخلاص حضرت هستند. در حدیث دیگری از امام صادق علیه السلام در میان این ۲۷ نفر به جای سلمان، نام جناب «جابر انصاری» به چشم می‌خورد.^۲

به هر روی، غرض از ذکر این نمونه‌ها روشن شدن این حقیقت است که ظهور امام زمان علیه السلام متوقف بر پدید آمدن ۳۱۳ یار با اخلاص ایشان نیست، بلکه هرگاه خداوند اجازه فرماید، امام علیه السلام ظاهر شده و به دنبال آن، یاران اولیة ایشان به حضرتش خواهند پیوست و حداقل گروهی از این افراد، سالها بلکه قرن‌ها قبل، از دنیا رفته‌اند و برای یاری امامشان رجعت خواهند کرد. حال اگر کسی ادعا کند که: غیر از افراد نامبرده شده در احادیث، بقیة ۳۱۳ نفر هنوز به دنیا نیامده‌اند و ظهور حضرت، مشروط به وجود آنهاست، در پاسخ می‌گوییم: این ادعا کاملاً بی‌دلیل است و ما اطلاعی نداریم که چند نفر از این افراد هنوز به دنیا

۱ - بحارالانوار، ج ۵۳، ص ۹۱.

۲ - دلائل الامامة، ص ۲۴۷.

۱ - تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۳۲، ح ۹۰.

نیامده‌اند، چه بسا همه آنها جزء رجعت‌کنندگان باشند. یک امر مجهول را نمی‌توانیم بدون هیچ دلیلی - نه عقلی و نه نقلی - شرط لازم ظهور امام علیه السلام بدانیم.

درس دوم: تئوری «خواست مردم، شرط لازم و کافی برای ظهور» (۱)

دومین تئوری مطرح شده در خصوص شرط لازم ظهور این است که می‌گویند:

حجج الهی بدون خواست مردمان اقدام به قیام نمی‌کنند.^۱
ادله مختلفی برای این ادعا مطرح کرده‌اند که برخی از آنها صورت عقلی دارد و ما در فصل آینده به نقل و بررسی آنها خواهیم پرداخت.

استناد به فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام

اما از ادله نقلی، مهم‌ترین دلیل، قسمتی از فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه ششقیه است. می‌گویند:

بخش عمده حکومت آل محمد علیهم السلام بر دوش مردمان است و باید گروهی آماده اقامه آن حضرت گردند. امیرالمؤمنین علیه السلام در

۱ - کمال هستی در عصر ظهور، مقدمه، ص ۱۵.

